

De Avifauna van het staatsnatuurrreservaat „Rammekenshoek”

Aan de zuid-oostkant van Walcheren, bij het voormalige fort Rammekens, ligt een terrein ter grootte van ongeveer 40 ha., dat bestaat uit een krekengebied met laag rietland, weiland en bos. Dit terrein is het Staatsnatuurrreservaat „Rammekenshoek”. Het is een overblijfsel uit de tweede wereldoorlog, dat ons in herinnering brengt de oktoberdagen van het jaar 1944. Geallieerde bommenwerkers hebben toen de dijken van het eiland stuk gegooid, zodat het zeewater in de polder vrij spel kreeg. Hierdoor werd de Duitse verdediging van het eiland voor het grootste deel onmogelijk gemaakt. Het naar binnen en buiten stromende water heeft, op de plaatsen waar de dijken doorgebroken waren, diepe krekken in het land geslepen. Na de droogmaking van het eiland zat men met deze overblijfselen. Dichtgooien was haast onmogelijk en een zeer kostbaar karwei. Van de nood is toen een deugd gemaakt: de vier krekengebieden op Walcheren zijn alle rondom van een beplanting voorzien, drie ervan zijn bestemd voor de recreatie en één n.l. „Rammekenshoek” werd in dienst gesteld van de wetenschap.

Het terrein is buitengewoon fraai aangeplant. De beplanting van het bos bestaat uit populieren, essen en eiken. Als tussenbegroeiing doen dienst: Spaanse aak, els, Gelderse roos en esdoorn, terwijl de randen van het bos worden gevormd door een brede zoom van meidoorn. In de zestien jaar sinds de aanplant is het hout flink gegroeid. Het zogenaamde „eiland” is een stuk weidegrond, dat een meter boven de waterspiegel van de kreek ligt.

Van de aanvang af is de opzet geweest, van het reservaat een broedplaats voor vogels te maken. Daarnaast wilde men de successie van de flora bestuderen. Ook op hydrobiologisch gebied wordt hier onderzoek verricht. Het natuurrreservaat biedt aan talloos vele vogels een rustige en ongestoorde broedplaats. Tientallen wilde eenden, alsmede veel kieviten, scholleksters en tureluurs broeden er. Het aantal broedende bergeenden en kluten is het ene jaar groter dan het andere. In 1962 heeft er, voor het eerst sinds jaren, weer een paartje visdiefjes gebroed, het jaar daarop waren het twee paren. De nesten waren gelegen op twee kale plekjes zanderige grond, elk enkele vierkante decimeters groot. Het zou heel goed mogelijk zijn, dat wanneer een gedeelte van het eiland van zijn begroeiing ontdaan werd en de zandlaag werd blootgelegd, meerdere sterns er een goede nestgelegenheid zouden vinden, evenals het strandpleviertje. Het spreekt vanzelf, dat vogels zoals de patrijs, de fazant, de graspieper en de leeuwerik er eveneens een goede gelegenheid tot nestelen vinden.

Een deel van de kreekoever, voornamelijk naar de zijde van de zeedijk, wordt gevormd door laag rietland met een interessante flora, waar ik een volgende keer iets over hoop te schrijven. Dit rietland wordt bewoond door de rietzangers, kleine karekieten, waterhoentjes en een enkele meerkoet. De grote karekiet heeft er slechts één keer gebroed, dat is geweest in 1959, sindsdien heeft ze zich niet meer laten horen en zien. Gedurende de zomermaanden kunnen we regelmatig de dwergsterns boven de kreek zien

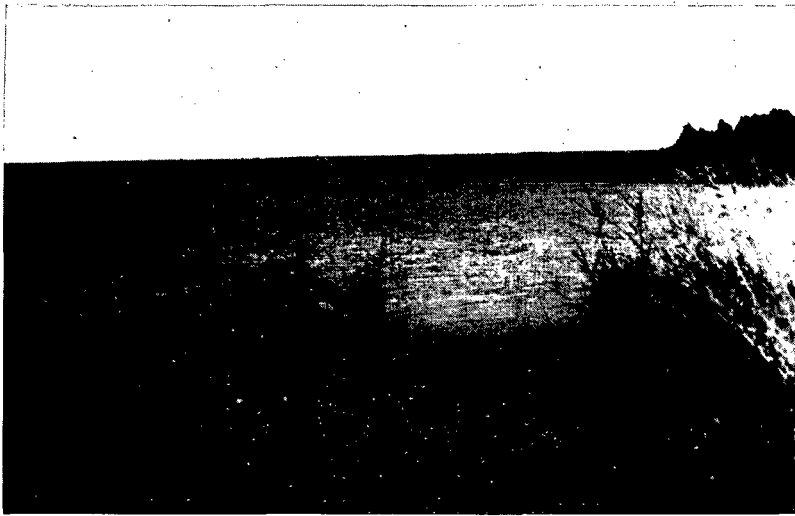
vliegen, deze vogels broeden op de Kaloot, een schorregebied aan de zuid-westkant van Zuid-Beveland, wat hemelsbreed vlak bij is. Het overige gedeelte van de kreekoever wordt voor het grootste gedeelte gevormd door een steile kleiwand, waarin zich hier en daar holenduiven hebben gevestigd; deze vogels broeden, evenals veel kauwtjes, ook in gaten en spleten in de muren van het fort.

Het bos herbergt een leger van zangvogels, te weten: fitissen, tuinfluiters, spotvogels, grasmussen, heggemussen, winterkoninkjes, kneutjes, groenlingen, ringmussen, merels, lijsters, wielewalen, houtduiven, tortelduiven, eksters, tiftjaf en grauwe vliegenvanger. Maar vinken, roodborstjes, nachtegalen en mezen laten nog steeds op zich wachten, evenals het roodstaartje. De biotoop zal waarschijnlijk voor deze vogels nog niet geschikt zijn, maar ieder jaar zie ik met belangstelling naar ze uit of ze zich zullen vestigen.

Na de broedtijd breekt een betrekkelijk stille tijd aan. Van de aanwezige vogels merk je maar weinig meer en dan is het de tijd om aandacht aan de flora te wijden.

Eind augustus beginnen de eerste tekenen van de komende veranderingen zich aan te kondigen. Het aantal meerkoeten begint zich langzaam uit te breiden en ook worden de eerste dodaarsjes weer gezien. Naar mate de tijd verstrijkt zien we steeds nieuwe gasten en doortrekkers verschijnen, zoals groenpootruiters, zwarte ruiters, witgatjes, oeverlopertjes, ijsvogeltjes, kleine- en grote mantelmeeuw, zwarte- en bonte kraai en wintertalingen. In het bos horen en zien we weer de koolmezen, pimpelmezen, staartmezen en in sommige jaren ook de zwarte mezen, verder goudhaantjes, vinken, kepen, roodborstjes, sijsjes, bonte vliegevaarders, roodstaartjes, kramsvogels, en koperwieken. Zoals gewoonlijk fluctueert het aantal van deze vogels, die doortrekken en overwinteren, ieder jaar. In deze tijd komen ook de wulpen weer terug. In het voorjaar zijn er soms wel meer dan honderd. Ze zitten dan meestal op het „eiland” met hun kop in de veren te rusten, of lopen wat door het gras of zijn aan de kreekoever aan het fourageren. Wanneer het laag water wordt, gaan deze vogels weer naar de drooggevallen slikken om daar hun kostje op te scharrelen. Buiten de broedtijd worden er ook nogal wat watersnippen waargenomen. Op 26 november 1963 zag ik op het „eiland” uit een plas meer dan twintig van deze vogels opvliegen. Terwijl ook het waterralletje een trouwe wintergast is. Geregelde bezoekers, geen broedvogels, die we het gehele jaar door kunnen zien zijn de blauwe reigers, de kapmeeuwen, de zilvermeeuwen en de spreeuwen.

Het reservaat doet ook dienst als vogelslaapplaats. In augustus en september slapen in 't riet honderden gele kwikstaartjes en boerezwaluwen en wel voornamelijk in een sloot op het „eiland”. In oktober en november worden hun plaatsen ingenomen door de rietgorzen, al is hun aantal maar gering. Het bos wordt als slaapplaats gebruikt door een paarhonderd houtduiven en door de spreeuwen. Laatstgenoemde vogels komen al eind juli in een flink aantal overnachten. Dit aantal neemt dagelijks toe tot in oktober, dan schat ik het aantal vogels dat overnacht op ruim een miljoen. In november begint dit aantal sterk te minderen en in december slapen er nog enkele duizenden. Ieder jaar ga ik een paar avonden kijken naar dit fascinerende schouwspel. Van alle kanten komen enorme troepen spreeu-

Een gedeelte van de kreek, met op de achtergrond de zeedijk.

wen aanzetten om hun slaappleatsen op te zoeken. Het geruis van de tienduizenden vleugels klinkt de vogelaar als muziek in de oren. Op 29 augustus 1962 liep ik 's avonds door het reservaat te wandelen, toen ik vanuit zee een grote en brede stroom spreuwen zag komen aanvliegen, die zonder onderbreking tien minuten voortduurde, de tijd is door mij opgenomen. Maak nu maar eens een schatting van het aantal vogels als je weet dat er al een enorm aantal voordien aanwezig was! Het is het mooiste, als je van te voren naar de slaappleatsen toegaat en jezelf daar verschuilt tussen de struiken. Steeds slaan overal om je heen nieuwe troepen vogels in, dit gaat gepaard met een machtig geruis; eenmaal gezeten begint een geweldig kweel-concert uit de tienduizenden kelen. Wanneer bij windstil weer de vogels schrikken en opvliegen, bewegen de bladeren van de bomen alsof er een straffe wind staat.

De waterhoentjes hebben in het winterhalfjaar hun slaappleats aan de westzijde van het reservaat in de meidoornstruiken. Terwijl koperwieken en kramvogels de duindoorns opzoeken om er te overnachten.

Als overwinteringsgebied is het reservaat van zeer groot belang. De meidoorns en duindoorns, besdragende struiken, die er in groot aantal groeien, verschaffen voedsel aan de lijsterachtigen. De krekken zijn vooral van belang voor de watervogels die er 's winters in grote getale overnachten en waarvan een deel overdag blijft fourageren. Het zijn vooral wilde eenden, wintertalingen, kuifeenden, tafeleenden, toppereenden, brilduikers, smienten en slobeenden, maar ook middelste zaagbekken, nonnetjes en een enkele keer een zomertaling, krakeend, pijlstaarteend, ijseend, grote zaagbek, kleine zwaan, wilde zwaan en knobbelzwaan worden er gezien. Dit hangt natuurlijk allemaal voor een groot deel af van de weersomstandigheden. Wanneer het vriest is het aantal eenden en eendesorten groter dan bij zacht weer. In de winter 1962/1963 hebben er duizenden eenden vertoefd. Het kwelwater, dat onder de dijk door welt, zorgde er voor dat een

smalle strook water niet bevroor. Door het personeel van het Staatsbos-beheer werd het wak vergroot, zodat zich een groot aantal vogels in en om het open water ophielden. Veel eenden, voornamelijk smienten, kwamen er hoofdzakelijk om te overnachten. Van de zijde van het Staatsbosbeheer werd alles gedaan om het de vogels zo dragelijk mogelijk te maken, hierin geholpen door acties van de burgerij in de omliggende plaatsen.

In het voorjaar is „Rammekenshoek” een dorado voor de vogelliefhebber. Terwijl de broedvogels terugkeren zijn nog allerlei wintergasten aanwezig. Het geroep van de bergeenden, wulpen, kieviten, tureluurs en kluten is dan niet van de lucht. De bergeenden kunnen we dan in een aantal van 75 tot 100 stuks waarnemen en genieten van hun liefdesspel en hun strijd om een wijfje. Zodra de broedtijd aanbreekt, worden de schapen van het 'eiland' gehaald; de visser die de kreek als viswater heeft gepacht, mag zijn fuiken niet meer uitzetten. Het reservaat wordt dan streng bewaakt om de talloze vogels een ongestoorde broedtijd te verzekeren.

Over één groep van de vogels heb ik nog met geen woord gerept, nl. de roofvogels. Zes jaar terug kwamen de roofvogels talrijker voor dan nu. In 1958 kwam de torenvalk algemeen voor. Smelleken, buizerd en sperwer waren regelmatige wintergasten. Tijdens de trektijd zagen we regelmatig de blauwe en bruine kiekendief, evenals de slechtvalk. Het steenuiltje was regelmatig te zien. Van lieverlede is dit steeds minder geworden. Vorig jaar heb ik nog de bruine kiekendief gezien, terwijl er de gehele winter buizerden waren evenals kerkuilen en ransuilen. Het vrij grote aantal buizerden en uilen hadden we m.i. vooral te danken aan de strenge vorst, waarvan helaas echter ook verscheidene dieren het slachtoffer zijn geworden. Het najaar 1963 kenmerkt zich door het voorkomen van uiterst weinig roofvogels. De torenvalk werd door mij geen enkele keer gezien, deze vogel broedde in 1958 nog met drie paren in de muren van het fort. In 1962 heeft het laatste paartje er gebroed, een paar maal heb ik van de zomer nog een torenvalk zien overvliegen. De sperwer met de kerkuil zijn momenteel de enige roofvogels die je te zien krijgt, een enkele maal is een buizerd gezien. In dit verband wil ik ook even vermelden, dat de ijsvogel, die ieder jaar buiten de broedtijd hier vrij veel werd gezien, dit najaar in het geheel niet is waargenomen.

Tot slot wil ik vermelden die vogels, die zeldzaam of heel weinig worden waargenomen, dit zijn de fuut, geoorde fuut, roodkeelduiker, aalscholver, lepelaar, grauwe gans, grutto, zilverplevier, goudplevier, zwarte stern, groene specht en de grote bonte specht. In gaaien-jaren, zoals 1958 en 1963, zijn de Vlaamse gaaien geregelde gasten.

Uit hetgeen ik hier beschreven heb, blijkt duidelijk hoe belangrijk en belangwekkend dit kleine brokje natuur is voor de vogelliefhebber. Twee schuilhutten maken het mogelijk de vogels goed te observeren. Voor hen die hun vakantie op Walcheren willen doorbrengen, wil ik mededelen, dat dit reservaat alleen met toestemming van de Consulent bij het Staatsbos-beheer te Bergen op Zoom is te betreden. Maar reeds vanaf de zeedijk hebt U een prachtig gezicht op het terrein en met het voordeel van de zon in de rug. Met een goede kijker valt er dan veel te genieten. Mocht het laag water zijn dan heeft U zich maar om te draaien en U kunt de vogels op het slik bewonderen en de grote zeeschepen die onderweg zijn naar Antwerpen.